

Notiser

Verkligheten

I författaren Paul Austers roman *4321* påstås det att allt som kunde ha hänt också är verkligt. I den svenska översättningen: ”verkligheten bestod även av det som skulle ha kunnat ske men inte gjorde det” (s. 941). Det här verkar vara något i stil med David Lewis modala realism. Men ”verkligheten” är alltså inte detsamma som den värld man lever i. Ty det som ”skulle ha kunnat ske men inte gjorde det” kan ju inte ingå i den världen. Det vore motsägelsefullt. Verkligheten består i stället av alla de världar som är verkliga. Men vilka är de? Knappast alla logiska möjligheter, ty varför skulle allt sådant kunnat ha skett? Och det är inte heller självklart att det alls finns *några* andra världar än vår. Kanske är verkligheten trots allt detsamma som vår värld.

Lars Bergström

Har denna fråga ett sant svar?

Svaret på frågan i rubriken till denna notis är ”ja”. För anta att frågan inte har något sant svar. I så fall har den ju ett sant svar – nämligen ”nej” – vilket strider mot antagandet att den saknar ett sådant svar.

Gud och fri vilja

Är fri vilja förenlig med att Gud på förhand vet hur vi kommer att handla? Detta är en flitigt debatterad fråga inom internationell religionsfilosofi, såväl under medeltiden som i våra dagar. Inom svensk filosofi och teologi verkar däremot inte frågan ha ägnats någon större uppmärksamhet.

Anta att Astrid funderar på om hon ska ta tåget eller flyget från Malmö till Umeå. I slutändan blir det så att hon tar flyget. Kunde hon ha tagit tåget i stället? Det verkar onekligen så. Men om Gud är allvetande, så trodde han redan för miljarder år sedan att Astrid skulle ta flyget. (För nog var det *sant* för miljarder år sedan att hon skulle ta flyget.) Om Astrid hade tagit tåget i stället, så skulle Gud ha trott *det* för miljarder år sedan. Men detta tycks innebära att om nu Astrid kunde ha tagit tåget, så kunde hon ha handlat så att Gud trodde något annat för miljarder år sedan än

han faktiskt gjorde. En sådan förmåga – att kunna påverka världens tillstånd för miljarder år sedan – kan väl ingen av oss ha. Det verkar därför som om fri vilja faktiskt inte är förenlig med Guds förkunskap.

Astrids vänner, som vet att hon alltid väljer den snabbaste resan, kan förstås tillförlitligt förutsäga att hon kommer att ta flyget. Detta verkar inte undergräva hennes möjlighet att ta tåget. Det är snarare helt enkelt så att hon kunde ha gjort vännernas förutsägelse falsk. Om hon hade tagit tåget, så skulle de fortfarande dessförinnan ha trott – välgrundat, men falskt – att hon skulle ta flyget. Kan man inte resonera på samma sätt med Gud? Nej, för Gud kan inte gärna ha felaktiga trosföreställningar. Åtminstone kan det inte gärna ligga i Astrids eller någon annan människas makt att se till att han har det.

Kan man kanske säga att om Astrid hade tagit tåget i stället, så skulle inte Gud ha misstagit sig för miljarder år sedan, utan han skulle inte ens ha funnits? (På sin höjd skulle en annan, något mindre imponerande varelse ha funnits – en som misstar sig ibland.) Men det kan väl inte vara upp till Astrid eller någon annan människa om Gud finns eller inte, och ännu mindre om han fanns för miljarder år sedan eller inte.

Man kan förstås förneka att Astrid kunde ha tagit tåget. Den fria viljan kanske är en illusion. Men detta är knappast ett gångbart alternativ för den som vill klandra Astrid för hennes val. Inte heller för den som vill hantera teodicéproblemet med hjälp av den fria viljan.

Är det snarare Guds existens som borde förnekas? Det verkar ändå lite förhastat. Landets religionsfilosofer får gärna ta vid här.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: *Lars Bergström* är professor emeritus i praktisk filosofi vid Stockholms universitet, *Bengt Brülde* är professor i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet, *Anna Petronella Foultier* är vikarierande lektor i estetik vid Uppsala universitet, *Marion Godman* är lektor i filosofi vid Aarhus universitet, *Lars-Göran Johansson* är professor emeritus i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet, *Billy Larsson* är doktor i psykologi och legitimerad psykolog och psykoterapeut.